

יהדות פולין – ליטא המסועפת והתוססת, שעד לפרוץ השואה ההיטלראית במלחמת העולם השני' היוותה את לוז – השדרה של יהדות התורה, ינקה את לשדה ורננת הווייתה משלשלת מבועי החיים של דביקות זוהרת. קהלות הקודש טבועות אצילות ורווי נימוסין, אשר כל עיירה מצטיינת בבחינת כבודה בת מלך פנימה. חיי היהודים בעוני ודחקות המושכים בעול הגלות, כשסבל ויגון מלא את חייהם, לא נכנעו ולא נשברו, הרי זה שימש כאתגר להתעלות להתרומם מעל סבלותיהם, כשתפארת הקדושה חפפה עליהם, מילאה את חדרי נשמותיהם ובתיהם, באותו היופי השאוב ממעינות הנצה של עם ישראל, ממקורות אלו שאבו את כל היופי שהיה נסוך על כל חייהם, שם שתו לרוויה ממעינות התורה, ומנתיבותיה של תורה ומצוות אספו חומר ולבנים לבנים. תחת האוכף של הדיכוי והנגישה והחיים של דוחק, חיי היהודי היו מלאי ערגה לחיים של תורה ומצוות, כשהווי היהודי התגבש ונוצר בתוכה.

בחיי הקהלות בשנות השואה, מתגלמות לעינינו חזיונות הוד של גבורת ישראל, בשנות האימים והתפוררות מוסדות עולם, מתוך הנדודים והסבל נתגברה האמונה, חיים מקודשים וטוהר ונכונות לקידוש השם, והכרה באמונה פשוטה עד כלות הנפש ממש.

רבי טובי' רוטברג זצוק"ל הי"ד נולד בעיירה אולקניק לאביו ר' אברהם הרופא (שלאסבערג), שם המשפחה היה זנדמן. אביו שירת כרופא העיירה, בתור בחור צעיר שלחו אביו ללמוד בישיבת סלבודקה, שם למד והתקרב לסבא מסלבודקה הגה"צ רבי נתן צבי פינקל זצוק"ל. הסבא מסלבודקה קירב אותו באותות אהבה וחיבה, דאג לשלומו והדריכו בתלמי החינוך המוסרי. באותה תקופה התיידד עם הגה"צ רבי ירוחם לייוואוויץ זצוק"ל שהיה משגיח בישיבת ראדין, ואח"כ בישיבת מיר.

על דמותו של אביו הרופא שמעתי מאת הרב אלטר פאפלאק ז"ל (שירת כרב בסיאטיל וואשינגטון, ובסוף ימיו התגורר בבני ברק), ר' אברהם הרופא היה בן אדם אציל הרוח, דמותו של יהודי שומר תורה ומצוות, וכשהיה יוצא מביקור אצל פאציינט, וראה שהמצב לא טוב ה' נכנס לבית הכנסת ושופך לבו בתחנונים ובכיות, והוסיף, שספר תהלים של ר' אברהם הרופא ה' ספוג מדמעות, והעובי של הספר תהלים הוכיח על כך.

אין אנו יודעים מספר השנים שלמד בסלבודקה, לאחר שנות לימודים בסלבודקה, למד בראדין אצל החפץ חיים, קשור והדוק עם רבו מרן החפץ חיים, עיין בכל דרכיו, בעצתו שאל ולאורו סלל נתיבות חייו, במשך 11 שנה למד בראדין, בלמדו עם הגאון רבי אלחנן בונים וסרמן זצוק"ל הי"ד, ראש ישיבת ברנוביץ וכן עם הגאון רבי יוסף כהנמן זצוק"ל ראש ישיבת פוניביץ.

בלמדו בראדין הציע לו החפץ חיים שידוך הרבנית ראשע מינה מושצניק הי"ד מאיישישוק, אביה ה' מגיד מישרים שה' דורש בעיירות, וגם מוכר ספרי החפץ חיים, מפורסם וידוע בליטא בשם ר' הירשל דער מגיד. אחר החתונה למד בכולל פרושים באיישישוק, וגם אמר שיעורים בישיבה באיישישוק.

לפני מלחמת העולם הראשונה נתמנה לרב בעיירה ליפנישוק, בעיירה זו הקים ישיבה, בין תלמידיו שידועים לנו הם הרב מרדכי ואחיו הרב ראובן גינצבורג, שניהם היו חתנים אצל הגה"צ רבי יחזקאל לווינשטיין זצ"ל משגיח בישיבת מיר ופוניביז, הגאון רבי מרדכי רוגוב זצ"ל אב"ד סיניי, וראש ישיבת בית מדרש לתורה בשיקגו, מחבר ספרי עטרת מרדכי, הגאון רבי אליעזר לוין זצ"ל רב בעיר דיטרויט.

במלחמת העולם הראשונה, נשא בגאון את נזר הרבנות, כרועה נאמן לקהלתו לא נטשם, דאג למחסורם ועמד בראש מפעלי החסד, להיטיב ולשאת בעול עם שבורי לב ועניים מרודים, לעודדם ולחזקם מפורסם הי' אז בתקופה על פעולותיו הברוכות למען הפליטים ועניי העיר.

מצטטים אנו את דברי דודי הגאון רבי זלמן רוטברג זצ"ל ראש ישיבת בית מאיר, בהקדמתו לספרו משנת טובי, "בכ"ט בכסלו נר ה' דחנוכה [נקבע יום הזכרון ליום זה כי כפי המשוער הי' זה ביום זה בשנת תש"ג] נכבו האורות בעלות על מוקד קידוש ד' נשמת אאמו"ר הגאון הקדוש זצ"ל, בתואר זה של "קדוש" כבר הכתירו מורו ורבו המובהק מרן בעל החפץ חיים זצוק"ל, מתוך מעשה נורא שעבר על אאמו"ר זצ"ל דהנה בסוף מלחמת העולם הראשונה שימש אז אאמו"ר זצ"ל ברבנות בעיר ליפנישוק מחוז וילנא, ובסביבה זו עדיין נלחמו זה בזה כנופיות הרשעים וחיתו טרף הפולנים והרוסים, ובאחד הכיבושים של הפולנים אסרו את אאמו"ר וחרצו משפטו להריגה בפרהסי' באמצע השוק, ולא הועילו בזה כל התחנונים להצילו, וגם הבטיחו לקצין הרשע כופר נפש סכום גדול והוא לא שעה לזאת. בזכרוני עוד נשמר איך אמי מורתי ע"ה ואנו הפעוטים אחר' הלכנו לבקש תחנונים מהכומר הפולני בעיר אבל גם לבו הקשוח לא הקשיב לבכיות הזועקות עד לב השמים, והנה ברגע שלקחוהו להוציאו להריגה אחר אמירת הוידוי תקף את אאמו"ר זצ"ל שיתוק גמור בכל גופו, וכשראה הרשע מצבו הסכים אז לקבל את כופר הנפש עבורו, וכמה אנשים נשאוהו על כתפיהם והביאוהו הביתה. וזכורני שכשהגענו לביתנו הי' מרוקן הבית מכל כי שודדים שדדהו, ואפי' מטה לשכב עלי' לא הי' והשכיבוהו על חבילת קש.

מתוך מאורע נורא זה שעבר אאמו"ר זצ"ל, עזב את העירה, וכשנתקבל לאחר מכן לרב בעיר לונא הסמוכה לגרודנא הריץ רבו החפץ חיים מכתב ברכה לבני העיר ובמכתבו תיאר את אאמו"ר זצ"ל בתואר קדוש, וזכה אאמו"ר זצ"ל לנהל עדתו למעלה מעשרים שנה, באופן מפליא לקדש שם שמים, ולהרבנות תורה וחסד לעדתו בפרט ולכלל ישראל בכלל, ובמיוחד בעמידתו בידידות מסורה לימין מרן הגר"ש שקופ זצ"ל, והגאונים ראשי ישיבת גרודנא, ואף התלוה למרן הגר"ש זצ"ל בנסיעתו בשנת תרפ"ט לארה"ב להצלת הישיבה ממצוקתה הכספית, ובמשך שנים אלו גם עמד בעצה ותושי' לישיבת מורו ורבו המובהק בעל החפץ חיים בראדיון, [שגם בתור אברך המשיך לימודיו שם בכולל קדשים] ואף כמה שבועות קודם פרוץ המלחמה באלול תרצ"ט הוא ישב באסיפה רבתי של גדולי הרבנים בתחנת הרכבת של ראדיון הנקרא באסטון לשם חיזוק הישיבה ברוחניות וגשמיות.

עד בא היום המר שחלאת האנושיות חיתו טרף של עם הרשעה העלו אותם על המוקד בעיר ההריגה אושביץ שכאמור זה הי' ביום כ"ט כסלו נר ה' דחנוכה שנת תש"ג, יחד עם אמי מורתי הרבנית המהוללה והמפורסמת מרת רשא מינא ע"ה [עם עוד חלק מהמשפחה] שביתה הי' פתוח לרוחה בהכנסת אורחים מופלאה, וביחוד לבני התורה שהיו מבאי ביתנו תמיד, כי ליד העיר לונא הי' מקום ששימש למקום מרגוע ומנוחה ורבים מגדולי התורה ומבני התורה היו באים לשם. ועוד חיים אתנו רבים וטובים שיודעים לספר גדולות ונפלאות מביתנו זה".

ברבנות של עיירה לונא וואלע כיהן לתפארת מסור ונאמן לכל צרכי העיירות, לא רק בצרכיהם הרוחניים אלא לספק עזרה וסיוע, ייעוץ והדרכה. ידעו יהודי העיירות כי לבו ולב הרבנית הי"ד פתוחים ערים וגם רגישים לכל צרכיהם. את כבוד הרבנות נשא מתוך עמידתו האיתנה ללא כל פשרות, וללא כל סטי' מדרכי התורה והמצוות.

במינויו לרב בעיירות לונא וואלע, הוחלט שפרנסתו תהיה מ"גזלה" פירוש, גזזה – בד לבן לבדיקת נשים, זאלץ - מכירת מלח, זליכט – נרות, הייווען - מכירת שמרים.

גברת פריידוביץ זוכרת איך שהיא היתה הולכת ברגל מוואלע לקנות שמרים, וחנה ביילע היתה עוסקת במכירתם.

ממכירות אלו לא נתפרנס הרב מלונא, הסבתא ראשע מינה הי"ד היתה מחלקת שמרים נרות ומלח לעניי העיר, ללא תמורה, רבים לקחו שמרים בהקפה, ולא שילמו, בעדינות נפשה ותחושותי' לא ידעה איך לתבוע ולבקש תשלום.

הקראפקע (מס שחיטה) שהגיע מן הדין לרב, לא לקח בשום אופן, לא רצה שיהודי לונא יאמרו שהוא מתפרנס מאכילתם, לא רצה להיות משוחד להכשיר או להטרף, ע"י מס זה. כספי המס הוקדשו לקופת העיר להחזקת מוסדות העיר כמו המרחץ, וקופת גמילות חסד וכו'. אכן מהיכן חיו משפחת הרב הי"ד, מהיכן הי' להם לפתוח ביתם לרוחה, בצורה נפלאה של חסד והטבה.

ואגלה לכם, לסבתא הרבנית הי"ד היה דוד באמריקה (אחי אביה) בשם משה (מושצניק) גורדון ע"ה, יהודי אשר הצליח בעסקיו באמריקה, (הי' גר בבוסטון) אשר הי' שולח מדי חודש בחדשו, להחזקת בית הרב. ואף לאחר פטירת הדוד מאמריקה, המשיכה הדודה מרת טשרנא ע"ה בהחזקת בית הרב.

זכו משה וטשארנא גורדון שבנין הראשון של ישיבת בית מאיר, הוקדש לזכרם הטהור.

רוטברג – תולדותיו של הגאון טוביה רוטברג זצל תלמיד החפץ חיים

מדי יום ביומו, בדק את המקוה לא רק את כשרותו, אלא שיהיה נקי ומצוחצח. דאג שההסקה פועלת כראוי. לא פעם קרה שהי' מחסור בעצים להסקה שהי' מביא בעצמו עצים.

כששחטו בעיירות, היו השוחטים מביאים לפניו את סכניהם, והי' בא לבית השחיטה לבדוק את כשרותם של הבהמות או העופות שנשחטו. הקפיד ששום קצב לא יכנס לבית השחיטה, עד אחר שהכריע את כשרותם. ואוי ואבוי אם ראה קצב שנכנס.

סיפור מעניין על אופיו, הוא הי' אמור לעבור ניתוח בוילנא, לפני הניתוח הוא ביקש מהרופא: שיטפל בגופו בשעת הניתוח, באותה שימת לב ואחריות, כמו שהוא בודק בהמה בפרט את הריאות, לאחר שחיטה.

מדי יום ביומו הרצה שיעורים בבית הכנסת, בבוקר שיעור לחברה ש"ס, אחה"צ משניות, שיעור בעין יעקב, ושיעור בספר חיי אדם. כושר ההבעה דבריו שיצאו בבהירות, הי' בכוחו להסביר מושגים בתלמוד ולהקנות ללומדים הבנה בהירה. כל אחד לפי כישוריו וכשרונותיו למד מהרב.

מפורסם הי' באיזור כולו על פקחותו ומומחיותו בדיני תורה. סוחרי היערות מסביב ללונא היו תמיד מביאים לפניו את כל הסיכסוכים והדיונים בינם לחוכרי היערות, ואף העגלונים ידעו כי ריב בין עגלון לעגלון ימצאו דרך לפתרון רק אצל הרב. גאון הפשרה, ידע הוא איך לפשר ולגשר בין היריבים, להשכין שלום, וללא כל סטי' מן ההלכה.

מומחיותו בגיטין נודעה באיזור כולו, הי' נוסע לגרודנא לדיני תורה בין איש לאשתו, כשראה שאין דרך למצוא פתרון להשכין שלום, אזר חלציו לסדר גיטין בצורה ברורה, לחם את מלחמותיהן של עגונות שבעליהן לא רצו לתת גט, או שברחו.

ידיד נאמן הי' משנות לימודיו עם הגאון רבי ישראל שלמאווין זצוק"ל הי"ד רבה של גוניזד, מח"ס בית ישראל, אשר הי' מצרפו כדיין לדיני תורה.

שמעתי מאת הרב משה נח רוזאנסקי ז"ל (יליד ואלוזין ותלמיד ראדין) אשר הי' בן בית אצל הרב מלונא, כשנוכח בדין תורה בין 5 בעלי יערות וחוכרים שונים, וכל אחד הי' לו צד שלו, בעסק אשר בו היה מעורב הון עתק חוזים והסכמים שונים, לאחר שבוע של דיונים וויכוחים סוערים, נוכחו כולם כי הרב מתמצא בכל פרט ופרט, כל שאלה ששאל היתה מכוונת לענין, לפני ההכרעה הכריזו כולם, רעבע! וואס איהר וועט פסקנן וועלען מיר מקבל זיין בשמחה, רבי! מה שתפסוק עלינו נקבל על עצמנו בשמחה. לאחר

שמיעת הפסק דין, אף שכמה חשבו בלבם שהרב גרם להם הפסד, יצאו כולם עם חיוך, כי ידעו שכל דרכיו מכוונים לאמת, וחוזן מזה אין לו בעולמו כלום¹.

ביתו של הרב בית פתוח לרווחה, לבית זה היו מגיעים כל הצרות בעיר ובסביבה, סיפור מעניין המאפיין את בית הרב, בעיירה קוזניצא כיהן הרב ניסן עקשטיין זצ"ל הי"ד כרב העיר (תלמיד הגרש"י שקאפ זצוק"ל, וגיסו של רבי דניאל הי"ד מקעלם), שנים רבות לא היו להם ילדים, לאחר טיפולים בווינה זכו לשלישיה – שלש בנים.

בבית הרב מקוזניצא בו שרר עוני ומחסור, היו עסוקים יומם ולילה בטיפול ב-3 תינוקות, כשנודע להרב מלונא, שהרבנית והרב במצב של חוסר אונים, וללא כל עזרה וסיוע, הם עומדים להתמוטט מרוב עבודה.

הרב מלונא שלח לקוזניצא עם עגלון את בתו חנה ביילע ע"ה הי"ד וגם שלח את מעיל הפרווה שלו, כדי לכסות את שלשת התינוקות, והביאו את הרבנית והתינוקות אשר שהו בלונא חודשיים, כשחנה בילא הרבנית מלונא ושאר הבנות מטפלות יומם ולילה בהם, כדי שהרבנית מקוזניצא תוכל לנוח ולהתאושש, עד שיחזרו כוחותיה.

בשנותיו האחרונים סבל רבות מהדרדרות הרוחנית והמוסרית בעיירות, לחם בכל כוחותיו נגד הבונדאים, תרבות, ורוחות הקומיניזם, ידישסטים פולקיסטים, תנועות הלאומיות אשר רוקנו מתוכן של תורה ומצוות היו לו למורת רוח, לבנות ארץ ישראל ללא שמירת המצוות הי' אצלו פסול לחלוטין. דאג לישוב בארץ, וחלם לעלות לארץ ישראל מתוך זיקה של קשר הדורות, לחונן עפרה ולבנות הריסותיה עם

¹ מחובתי לצטט את דברי פרופסור אליאב שוחטמן (ראש המכון לחקר המשפט העברי, האוניברסיטה העברית, ירושלים) ממאמרו שהופיע בקובץ הלכתי, תחומין כרך י"ג עמ' 364-363 בשם "מעמדם ההלכתי של בתי המשפט במדינת ישראל", ההבלטות הן של מחבר המאמר: "המציאות מוכיחה, שעמדתם התקיפה של רבני ישראל כנגד התדיינות בענינים שבין אדם לחבירו בבתי המשפט של המדינה, לא היה בה כדי למנוע בעד ציבור רחב של שומרי תורה ומצוות מלהיזקק לאותם בתי משפט, גם בנסיבות שבהן אפשר היה לקיים את ההתדיינות בפני בית דין רבני. עצם העובדה שמדובר באיסור, ואולי אפילו באיסור מדאורייתא, לא היה בה כדי לשמש גורם מרתיע. מסתבר, שבעיני הבריות מצטייר איסור זה כחמור פחות מאיסורים אחרים, או שמתוך טעות, אינו נחשב לאיסור כלל".

"מצב זה הוא טרגדיה מבחינת קיומו של דין תורה במדינת ישראל הריבונית, במשך דורות רבים היה זה דבר מובן מאליו, שדין בין אדם לחבירו יש להביא בפני מסגרת שיפוט המקיימת דין תורה. מציאות היסטורית זו נהגה בזמן שלא היתה לחברה היהודית מסגרת מדינית עצמאית, והפנייה לדין תורה נבעה מרצונם החופשי של בני הקהילה. טרגי הוא אפוא המצב השורר כיום, כשדוקא במסגרת של מדינה יהודית עצמאית הולכת ופוחתת ההיזקקות לשיפוט על פי דין תורה"

"יתכן, שבחלקה, נובעת מציאות זו מחינוך לקוי, שלא השכיל להשריש בתודעת הבריות את חומרתו של האיסור להתדיין בערכאות מחד גיסא, ושל החובה לקיים דין תורה במשפט רבני ישראל להתריע כנגד תופעת ההתדיינות בערכאות, ומערכת החינוך קיצוני של המצב. החשש הוא, שגם אם ימשיכו רבני ישראל להתריע כנגד תופעת ההתדיינות בערכאות, ומערכת החינוך תירתם למאמץ מיוחד שיכוון להסברה טובה יותר בדבר תחולתו של האיסור על בתי המשפט בימינו, לא ישמש דבר זה כשלעצמו בלם בפני המשך קיומה של המציאות הנוכחית, וזאת מן הטעם שיתברר להלן".

חינוך לקוי במדינת ישראל, אשר פרופסור נכבד זה מתלונן, היה כדבר פשוט לא רק אצל יהודי לונא, אלא אף הגויים ידעו, שהדין תורה אצל הרב מיוסדים הם על מאזני הצדק והיושר.

לימוד התורה, ופריחתם של מוסדות התורה בארץ ישראל. קשור ה' עם ישיבת חברון, וישיבת לומזה בפתח תקוה.

בפטירתם של הדור המבוגר בלונה, בראותו את הדור החדש אשר מתדרדר במדרון החיפוש ומנוס מדרכי התורה, גרם לו עגמת נפש וסבל לאין שיעור.

סבל רב גרמו האנשים הריקנים בלונה הידועים בשם "אכצין מאן". שמעתי מיהודי בשם ר' זאב יילנוביץ ז"ל מעיירה וואלפע הסמוכה ללונה, שבאיזור כולו ידעו כולם כי הרב מלונה לא מפחד מבריונים אלו, לא נכנע ללחצים של חבורת נוכלים אלו. הרב מוואלפע הי"ד היה אומר דמות של רב בישראל, הוא הרב מלונה מי שרק התורה והאמת נר לרגליו, ולא מפחד משום דבר אחר.

שמעתי מר' יצחק אלפרשטיין ז"ל ממקסיקו (אביו הי' שוחט בלונה) שהרב מלונה הי' פעיל ב"פוזרנא קאמנדא" – חבורת מכבי אש, המון שריפות היו בלונה, מעשי ידיהם של חבורת "אכצין מאן", כשפרצה שריפה בעיירה עמד הרב מלונה כמפקד, ידעו יהודי לונה מי שיעמוד בצד ולא יעזור עלול לחטוף סטירת לחי מאת הרב, במסירות נפלאה עמד לזרז ולהאיץ שכולם יסייעו בכיבוי השריפה.

גורלם של הנשרפים הי' מגיע לנפשו ממש, לא פסק מלדאוג למחסורם, וגם נסע לערים הגדולות לאסוף כסף עבורם. מעניין מכתב שהוא כותב להגרה"ע כתשובה לבקשתו שיסע לבילסטוק לארגן מגבית עבור ועד הישיבות, והסבא משיבו "אני מוכן לעשות את בקשת מרן רשכבה"ג, אבל לפני שבועיים הייתי בבילסטוק לאסוף כסף עבור הנשרפים בעירנתו לונה, ואם דעת מרן שעלי לנסוע, אני מוכן למלאות בקשתכם".

סיפר לי הגה"צ רבי נתן וכטפויגל זצ"ל משגיח בליקווד ששמע דרשה ממנו בבית הכנסת בלונה בקיץ תרצ"ט, לפני פרוץ המלחמה, וזה לשונו, לונער יידין, אייערע קינדר וועלען קומען מיט שטעקנעס און קלאפען אויף אייערע קברים, טאטעס און מאמעס! פארוואס האט איהר אונז אומגליקליך געמאכט, יהודי לונה, ילדיכם יבואו עם מוטות ויכו על קברותיכם, אבא ואמא, למה אמללתם אותנו. החינוך הקלוקל ללא תוכן, החינוך החדשני שבר אותו, והרס את הדור, הי' מתייעץ ללא הפסק עם רבן של ישראל הגאון רבי חיים עוזר גרודזנסקי זצוק"ל, על גורלו בעיירות, ותשובתו היתה "לונער רב מען דארף שלינגן צוועקעס און שוויגען" הרב מלונה עליך לבלוע מסמרים ולשתוק.

הגאון רבי חיים עוזר זצוק"ל מוילנא, היה מספר מה ששמע מפיו של הרב מלונה הי"ד, אשר היה מתלונן רבות על הסבל מההתדרדרות הרוחנית בשנותיו האחרונות בלונה – וואלע.

הגמרא מגלה לנו דברים נפלאים ביחס בין עם הארץ ותלמידי חכמים (תופעה זו קיימת בתוקפה בדורנו), והגמרא אומרת שעם הארץ שונא תלמיד חכם, והשנאה הזאת מפעפעת בקרבן מתוך תשוקה בוערת, וכן אמרו בגמ' שעם הארץ אמר תביאו לי תלמיד חכם, ואשכנו כחמור. (עצם הנשיכה היא ההנאה, אף לא שיהנה מאכילתו).

גודל התאוה לנשוק תלמידי חכמים, מקיימים הגבירים והנגידים שלוקחים חתן לבנותיהם, בחור מוכשר אשר למד תורה הרבה, וממלאים תאותם כשנושכים בו וממרמרים את חייו.

אבל מה יעשו אלו העניים שלא יוכלו לקחת תלמיד חכם, איך ימלאו תאוה זו, הבוערת בקרבם, פשוט מאד, מתאספים כל אלו ולוקחים רב לעיירה, נושכים בו וממרמרים את חייו, אלו דבריו של הרב מלונא.

מפי הרב שמחה קפלן זצ"ל רבה של צפת שמעתי סיפור זה, בלמדו בראדין נודע להחפץ חיים שהרב יצחק יעקב ריינס ז"ל מייסד המזרחי התנועה הציונית הדתית עומד להגיע לקאוונא לעורר תעמולה למען המזרחי, לכן ביקש מתלמידו ר' טובי' שיסע לקאוונא לדרוש גם הוא בבית הכנסיות, להסביר את הצד כנגד תנועה זו, ר' טובי' שאל אותו מה עלי להגיד, ענה לו החפץ חיים, כשתגיע לשם, ה' ישים דברו בפיו, לאחר דרשה נלהבת של הרב ריינס ז"ל לטובת המזרחי, דרש ר' טובי' לפני תפלת מנחה בבית המדרש הגדול, וכה היו דבריו!

יהודים יקרים אתם יודעים היטב שהכוננות לפסח מתחילה באמצע הקיץ, והנה ילד רואה בסוף הקיץ שאמו מכינה כל מיני מרקחות מפירות על כיריים מיוחדות, ומשימה אותם בצנצנות מיוחדות – עומד ותמה מה זה, והאמא עונה – זה לפסח.

בחנוכה רואה הילד שהאמה מכינה שומן מהברווזים בכלים מיוחדים וכו', עומד ותמה מה זה, והאמא עונה – זה לפסח.

בסביבות חג פורים מתחילות המהומות בבית כל ארון ומגירה ומטה מנקים – עומד ותמה מה זה, והאמא עונה – זה לפסח.

וכל מה שמתקרבים לחג הפסח עומד ותמה מה זה כל ההכנות – והאמא עונה זה לפסח.

בסוף שואל הבן נו אמא, ומה זה פסח?

עונה האם, בני וכי לא ידעת מה זה פסח, בפסח אוכלים כרפס! כן, האמא גילתה לו סוד הפסח במצוה שולייית בהחלט, וכי זו היא מהות הפסח, כך דרשותיו של הרב ריינעס ז"ל זה הכל דרשות על כרפס – אבל העיקר ויסוד היסודות של עם ישראל, מה שקיים אותו חיזק אותו וחישל אותו, בגלות המר והנמחר, ללא לאומיות, ללא מדינה, היא שמירת המצוות, לימוד התורה, טהרת וקדושת בית ישראל, ועל זה לא דיבר, כן הוא נושא נאומים על דבר צדדי ושולי – כרפס.

בשובו לראדין סיפר לחפץ חיים את דרשתו, ענה לו החפץ חיים הרי אמרתי לך כי השי"ת ישים דברו בפייך, יפה דרשת!

בשנת תרפ"ט ביקר באמריקה יחד עם הגאון רבי שמעון שקאפ זצוק"ל, בהיותו בבוסטון בביקור אצל דודו, וגם שהה אצל אחותו שהיתה גרה בוואסטער, שמה שרה זנדמן, היתה נשואה לבן דודה בשם גדלי' זנדמן. הוצע לו לשרת כרב ומורה צדק בעיירה וואסטער הסמוכה לבוסטון, והגישו לו כתב רבנות.

הסבא הי"ד שלח מכתב לרבי חיים עוזר זצוק"ל, ושאלו האם לקחת עליו מישרה זו.

בתשובת הגאון רבי חיים עוזר זצוק"ל ציטט את הפסוק (קהלת י, ד) אם רוח המושל יעלה עליך מקומך אל תנח כי מרפא יניח חטאים גדולים.

מקומו, עיירת לונא לא הניח, בשובו אל העיירה, ניסה בכל כוחותיו להציל את יהודיה מירידה רוחנית ומוסרית, לחם מלחמה קשה ונועזת, עד שנפל חלל עם יהודי לונא וואלע.

חכמי הקבלה לימדו, כי המיזוג בין מדת החסד ומדת הגבורה, יוצאת מדת התפארת, אשר סוד התפארת היא ההרמוני' המושלמת בין חסד וגבורה. חסד כשלעצמה וגבורה כשלעצמה, אינם שלימים, היופי והתפארת היא המיזוג בין ב' מדות אלו.

בהרב מלונא וביתו, נתמזגו ב' מדות אלו במלוא היופי וההדר, שיא החסד – הדאגה לזולת ללא התחשבות איזה חוג ושכבה בעם, כל מי שנתברך בצלם אלוקים דאג להיטיב, ומאידך הגבורה לעמוד איתן כנגד כל הגלים והרוחות המנשבות, כצור חלמיש נעמד כשר צבא ללחום מלחמתה של תורה ושמירת המצוות, במיזוג ב' מדות אלו ראו כולם את התפארת של רב בישראל הריבוי כבוד שמים אשר זה היה מבטו ומשאת נפשו.

קשור והדוק עם קהלתו דאג לשלומם, אף שנשלח סרטיפיקט מארץ ישראל, לא עזבם, סבל את סבלם ועידד את נשמתם, שמר גחלת היהדות והצלם אלוקים במחנות הסגרה ובמחנות השמדה, יחד עם בני קהלת לונא נעקד על קידוש השם.

איך ניצלו שלשת בניו של הרב מלונא הי"ד:

הראשון ממשפחת הרב שהגיע לארץ ישראל, הוא דודי הגאון רבי זלמן רוטברג זצ"ל. בשנת תרפ"ט עזב את לונא, ולמד בישיבת מיר המעטירה, בעל כשרונות מדהימים, בהיותו צעיר, נחשב כאחד ממצויני הישיבה, בין האריות שבחבורה.

בשנת תרצ"ו הגיע לגיל הגיוס, והי' עליו להתייצב בפני רופא בגרודנא, רופא יהודי אשר הי' בונדאי מושבע, דודי ר' זלמן צם שבועות לפני התייצבותו לפני הרופא, ונחלש כל כך שהביאו אותו בעגלה לרופא.

הרופא ידע היטב שהרב מלונא לוחם בכל עוז כנגד הבונדאים, וכאן ניצל את נקמתו בהרב מלונא – הוא אמר לר' זלמן, שמע! נאכיל אותך אוכל טוב, ונחזיר לך את הכוחות, ואתה תהיה חייל טוב בצבא הפולני. [באותה תקופה התייצב גם הגאון רבי שמואל רוזובסקי זצ"ל מבחירי תלמידי ישיבת גרודנא, לפני רופא זה, וגם דחייתו מטעמי בריאות לא נתקבלו, והוא נאלץ למצוא דרך לברוח מפולין].

רבי טובי' זצ"ל הי' ידידו של הגאון רבי ראובן כ"ץ זצ"ל רבה של פתח תקוה, וראש ישיבת לומזא, שלח מברק אל ידידו וביקש ממנו לסדר סרטיפקט [אישור כניסה] עבור ר' זלמן. הון עתק שילם כדי להשיגו, ובמוצאי שבועות שנת תרצ"ו ליוו בני העיר לונא את ר' זלמן לדרכו לארץ ישראל, בי"ח סיון תרצ"ו הגיע ר' זלמן יחד עם חבירו וידיד נפשו הגאון רבי שמואל רוזובסקי זצ"ל לארץ ישראל, בו ביום נתבשר על פטירת רבו הגאון רבי ירוחם לייוואוויץ משגיח רוחני בישיבת מיר.

לאחר כמה שנים סידר ר' זלמן סרטיפקט עבור אחיו שאול ז"ל, אשר רצה גם להגיע לארץ, ר' זלמן סידר עבורו חדר וגם עבודה אצל משפחת זקס בפתח תקוה.

בשנת תרצ"ט התייצב אבי ר' דוד ז"ל לפני הרופא בגרודנא, למען השיג פטור מהצבא, אך הוא כבר ידע ששנאתו של רופא זה לאביו אשר לחם כנגד ביה"ס הבונדאי, לא יפטור אותו. ר' זלמן דאג עבורו לסרטיפקט כדי שיוכל לברוח מיד אחר הבדיקה, אשר היו מודעים שיצטרך לברוח מיד.

אבי ר' דוד זצ"ל תמיד הי' מזכיר, "מלחמתו של אבי כנגד הבונדאים, הצילה את שלשת בניו" זכה הרב מלונא לקבל שכרו ששלשת בניו ניצלו מגיהנם הנאצי, ולא עברו את מאורעותיה של המלחמה באירופה. זכו להעמיד משפחות מפוארות, ממשיכי שלשלת התורה והמצוות, בטירתה ובצביונה.

This article was written by Rabbi Tzvi Rotberg (Rabbi Tuvia's grandson)
Machon Mishnas Rabbi Aaron (Lakewood, NJ)